

УДК 372.881.1
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-46>

Наталія ЯКОВЕНКО,
orcid.org/0000-0003-2587-8047
старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) natasha.yakovenko@gmail.com

МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті описані визначення понять «модельовання» і «модель», проаналізована ефективність методу модельовання для забезпечення практичної спрямованості навчання. Проведений аналіз дав змогу констатувати, що модельовання професійної ситуації на практичних заняттях дозволяє привести мовленнєву діяльність до звичайних умов спілкування.

Детально аналізуючи поняття «модельовання», ми дійшли висновку, що це складна багатofункціональна категорія, яка розуміється як діяльність суб'єкта навчання і спрямована на створення моделей професійно спрямованих процесів. У статті підкреслюється, що в процесі модельовання відбуваються: аналіз проблем, причин їх виникнення, побудова ціннісних баз і стратегій, визначення завдань і цілей, пошук засобів і методів реалізації створеної моделі. Було зазначено, що складання та використання моделі професійної ситуації допомагає отримати нові знання про змодельований об'єкт. З'ясувалося, що модель самостійно не може функціонувати, і для її ефективного функціонування необхідні відповідні умови. З'ясувалося, що найбільш прийнятним часом для процесу модельовання є практичне заняття. Наведені приклади використання модельовання в процесі професійно орієнтованого вивчення іноземної мови. З огляду на те, що поняття «модельовання» визначається як процес вивчення певних явищ шляхом побудови і вивчення їх моделей, завдяки яким відтворюється об'єктивна реальність, підкреслюється, що в процесі модельовання важливо, щоб і об'єкт, і система вивчалися одночасно. Це дає змогу пізнати досліджуваний об'єкт із різних сторін. Аналізується і узагальнюється, що процес модельовання професійної ситуації складається з кількох етапів: 1) постановка проблеми; 2) побудова моделі; 3) перевірка моделі на адекватність; 4) використання моделі. Зазначено, що подальші дослідження використання професійних ситуацій у навчанні іноземної мови пов'язані з розробкою модельних компонентів і їх змісту.

Ключові слова: модель, модельовання, індивідуальні стратегії, самостійна пізнавальна діяльність, професійна ситуація.

Nataliia YAKOVENKO,
orcid.org/0000-0003-2587-8047
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
The National Academy of the National Guard of Ukraine
(Kharkiv, Ukraine) natasha.yakovenko@gmail.com

SIMULATION OF PROFESSIONAL ACTIVITY SITUATIONS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN THE HIGHER MILITARY INSTITUTION

The article describes the definitions of “modeling” and “model”, analyzes the effectiveness of the modeling method to ensure the practical direction of learning. The conducted analysis allowed to state that modeling of a professional situation during practical employment allows to bring speech activity to natural conditions of communication. Analyzing in detail the concept of “modeling”, we concluded that this is a complex multifunctional category, which is interpreted as the activity of the subject of education and aimed at creating models of educational processes. The article emphasizes that in the process of modeling is: analysis of problems, the causes of their occurrence; building value bases and strategies; definition of goals and objectives; search for methods and means of implementing the created model. It was noted that compiling and using a model of a professional situation helps to gain new knowledge about the objects being modeled. It was found that the model cannot function independently, and appropriate conditions are necessary for its effective functioning. It was found that the most acceptable time for the modeling process is a practical lesson. Examples were given using modeling in the process of professionally oriented foreign language learning. Based on the fact that the concept of “modeling” is defined as the process of studying certain phenomena by constructing and studying their models, which reproduces the objective reality. It is emphasized that in the process of modeling it is important that both the object and the system are studied at the same time. This allows you to know the object under study from different angles. It is analyzed and generalized that the process of modeling a professional situation contains several stages:

1) *problem statement*; 2) *building a model*; 3) *checking the model for adequacy*; 4) *use of the model*. It is noted that further research on the use of professional situations in foreign language teaching is associated with the development of model components and their content.

Key words: *model, modeling, individual strategies, independently cognitive activity, professional situation.*

Постановка проблеми. В умовах оновлення освіти в Україні, шляхи реалізації якої визначено державною національною програмою «Освіта», Законом України «Про освіту», «Програмою будівництва військової освіти», особливої актуальності набуває проблема підготовки висококваліфікованих військових спеціалістів, здатних самостійно вирішувати питання, пов'язані з професійною діяльністю, зокрема у сфері, де необхідне спілкування іноземною мовою. Підготовка військових кадрів, зміцнення контактів із військовими спеціалістами зарубіжних збройних сил, проведення спільних навчань та тренувань, співробітництво в галузі військової політики, участь у міжнародних конференціях та семінарах потребують удосконалення рівня підготовки та володіння іноземною мовою. Цим зумовлений значний інтерес дослідників і педагогів-практиків до проблеми пошуків найбільш ефективних шляхів і методів удосконалення навчання іноземної мови.

Аналіз досліджень. Аналіз досліджень і публікацій. На думку вчених (О. Багарирев, О. Дахін, О. Малихін, С. Мельник, О. Пехота, І. Суслина, Л. Якубовська), одним із напрямів удосконалення викладання іноземної мови у вищих навчальних закладах є надання йому функціональної профільної спрямованості. Це передбачає включення в навчальний процес нових технологій, серед яких важливе місце займає моделювання. Ефективність цього засобу як інструменту, що забезпечує практичну спрямованість навчання і дає змогу наблизити мовну діяльність до природних умов спілкування, підкреслювали В. Афанасьєв, В. Віників, В. Глушков, С. Ельмаграбі, Дж. Роув, Дж. Форрестер, Р. Шеннон. Вони розкрили поняття «модель», «моделювання», «імітаційне моделювання», з'ясували дидактичні і педагогічні особливості рольової імітації як форми навчальної діяльності, визначили її суб'єкт і об'єкт.

Проблему використання моделювання в навчальному процесі не можна назвати новою. Вона вивчалася в різноманітних аспектах: застосування методу моделювання в дидактиці (Ю. Васьков, В. Мізинцев); методи, моделі і механізми підвищення ефективності навчального процесу (І. Колодій, С. Шаронова І. Буреєва); моделювання педагогічних ситуацій як спосіб підготовки майбутніх фахівців (Ю. Кулюткин, М. Горкун); психологічні аспекти моделювання (В. Штофф);

навчання іноземної мови з використанням імітаційного моделювання (К. Лівінгстон, І. Коломієць, Л. Вишнякова, І. Ладенко).

Водночас деякі питання особливостей використання моделей у теорії і практиці навчання залишаються мало вивченими. Необхідно приділити увагу деяким аспектам моделювання ситуацій, що відображають особливості професійної діяльності військових фахівців. Оскільки сучасна система навчання демонструє використання більш традиційних методів навчання та недостатнє впровадження сучасних технологій, виникає необхідність розробки і теоретичного обґрунтування моделювання як ефективного засобу навчання іноземної мови курсантів вищих військових навчальних закладів та визначення способів її реалізації.

Мета статті – проаналізувати та теоретично обґрунтувати закономірності використання методу моделювання ситуацій професійної діяльності курсантів вищих військових закладів.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, моделюванню як практичному методу в сучасній науці приділяється мало уваги, що не сприяє покращенню ефективності навчання курсантів вищих військових закладів саме на заняттях з іноземної мови.

Поняття «модель» (з французької мови *modele* – міра, зразок, норма; у перекладі з латини – образ, зменшений варіант, спрощений опис складного явища чи процесу) визначається як зразок, що відтворює, імітує будову та дію будь-якого об'єкта, а отже, використовується для отримання нових знань про об'єкт (Краєвський, 2001: 4). У нашому дослідженні важливою характеристикою процесу моделювання, за визначенням В. Краєвського і В. Полонського, виступає «модель, як наступний результат абстрактного узагальнення практичного досвіду, а не прямий результат експерименту» (Краєвський, 2001: 4). Моделювання – це процес створення ідеалізованої версії системи, результатом якої є модель або розробка необхідної технології. У дидактиці використовуються різні види моделей: концептуальна, теоретична, практична, функціональна та структурна. Інша класифікація видів моделей представлена науковцем А. Богатирьовим. На думку вченого, будь-яку модель може зарахувати до одного з трьох видів: фізичний, має схожий з

оригіналом характер; матеріально-математичний, природа якого відрізняється від оригіналу, але його поведінка може бути описана математичними засобами; логіко-семантичний, що складається зі спеціальних знаків, символів і схем (Бога-тирьов, 2001: 1).

Таким чином, ми бачимо, що форми моделювання різноманітні і завжди залежать від моделей, що використовуються, та сфери їх застосування. Моделювання, як будь-який процес, складається з певних стадій. С. Мельник виділяє такі стадії моделювання в педагогічному процесі: постановка мети; розв'язання проблеми за допомогою моделі; обґрунтування принципів; з'ясування ключових аспектів та створення адекватної моделі (Мельник, 2006: 6). Викладання іноземної мови потребує опори на модель. Метод моделювання професійних ситуацій надає широкі можливості для урізноманітнення навчального процесу та несе в собі величезний потенціал. Актуальність цього методу зумовлена основними завданнями моделювання, ціль яких в тому, щоб навчити курсантів вмотивовано здобувати знання та використовувати їх для розв'язання професійних проблем і практичних завдань, а також сприяти розвитку комунікативних здібностей та розширенню кола спілкування.

Не можна не приділити особливу увагу думкам Є. Князевої про доцільність застосування спеціальних методик моделювання (сценарного мислення) для вирішення професійних завдань і пошуку шляхів вирішення складних ситуацій. Такі прийоми спрямовані на зникнення стереотипів свідомості індивідуума, його культурного замкнення та дисциплінарних обмежень (Князева, 1995: 5).

Відстеживши та прояснивши зміст поняття «модель», приділимо увагу суміжному поняттю «моделювання». Педагогічний словник під редакцією М. Ярмаченка дає визначення моделюванню як процесу вивчення певних явищ, процесів або систем об'єктів шляхом побудови та вивчення їх моделей. Моделювання належить до основних категорій пізнання, на якому ґрунтується як теоретичний, так і експериментальний методи наукового дослідження (Ярмаченко, 2001: 8). Вчений розглядає процес моделювання як створення особливих ситуацій, в основу яких покладені ті ж зв'язки, що і в реальних умовах, а результати, отримані на об'єктах моделі, так само переносяться в реальні умови. Таким чином, моделювання – це процес, створення, дослідження та використання моделі. Науковці виділяють два основних способи моделювання:

1) предметний (дослідження проводиться на реальній моделі, що відбиває динамічні і функціональні характеристики предмета вивчення);

2) інформаційний або символічний (у процесі вивчення моделі являють собою схеми, малюнки, графіки).

Таким чином, термін «моделювання» означає метод наукового пізнання, за допомогою якого відтворюється об'єктивна реальність. У процесі моделювання ситуації важливим є те, що об'єкт та система вивчаються паралельно. Це дає змогу отримати інформацію про об'єкт із різних сторін. Інформація про цей об'єкт може бути отримана на різних етапах дослідження, а результатом моделювання є остаточна модель, що має відповідний вигляд. Успіх моделі залежить від організації відповідних умов, які є обов'язковими. Ми поділяємо думку М. Горячової про те, що в педагогічному моделюванні найчастіше використовують структурно-функціональні моделі. У процесі складання зазначений об'єкт розглядається як єдина система з частинами – складниками, елементами, підсистемами. Частина системи пов'язані між собою структурними відносинами, які підкоряються логічній і тимчасовій послідовності і служать для вирішення окремих проблем (Горячова, 2008: 3). Процес моделювання не є самостійним. Він вимагає дотримання низки вимог. Посібник «Методологія та організація наукових досліджень» містить такі вимоги до моделі: об'єкти дослідження (створені людиною чи природою) подавати однозначно; модель має бути допоміжним об'єктом, який у процесі дослідження замінить оригінал; модель повинна мати ті властивості оригіналу, які будуть суттєвими для цього дослідження (Краєвський, 2001: 4). Науковець О. Малихін визначає такі обов'язкові вимоги до створення моделей:

1) узгодженість моделі, яка створюється з освітнім простором, де їй належить функціонувати;

2) простота моделі, в процесі моделювання враховуються лише найсуттєвіші якості моделі, відкинуті менш важливі;

3) адекватність моделі, яка виражається в можливості досягнути поставлених цілей, при цьому модель має бути точна і правдива (Малихін, 2016: 7).

Проаналізувавши науково-педагогічні дослідження, ми дійшли висновку, що процес моделювання має кілька етапів:

- 1) постановка завдання;
- 2) побудова моделі;
- 3) перевірка моделі на адекватність;
- 4) використання моделі.

Найбільш прийнятна можливість для процесу моделювання – практичне заняття. Практичне заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд курсантами окремих предметів навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання курсантом згідно зі сформульованими задачами. Основна мета практичних занять – набуття практичних навичок і умінь. Основними завданнями є: підготовка до самостійних практичних завдань; підготовка курсантів до контрольних робіт; придбання навичок застосування теоретичних знань на практиці; підготовка курсантів до майбутньої практичної діяльності. Моделювання професійних ситуацій на практичних заняттях становить такі вищезазначені головні етапи:

- 1) постановка завдання, тобто оголошення теми заняття;
- 2) побудова моделі, тобто окреслення професійної ситуації;
- 3) перевірка моделі на адекватність;
- 4) використання моделі під час виконання службових завдань.

Підготовка моделей до занять передбачає визначення їх тематики, розробку планів, визначення мінімуму обов'язкової для вивчення лексики, методичних рекомендацій. Використання моделювання базується на заздалегідь підготовленому методичному матеріалі – тести для виявлення рівня оволодіння курсантами необхідними теоретичними положеннями; комплекти завдань різної складності для роботи з ними на занятті. Цей матеріал готує викладач, за узгодженням із навчальним планом навчальної дисципліни. Основна мета занять із використанням моделювання професійних ситуацій полягає в поглибленні, закріпленні і перевірці знань курсантів із найбільш важливих і складних тем, вивчення практичного досвіду. Заняття в аудиторії починається коротким (5–7 хв.) вступним словом викладача, в якому підкреслюється важливість теми для практики, її особливості у системі курсу та описується ситуація, в якій може використовуватися набутий досвід. На практиці курсанти моделюють професійну ситуацію та під керівництвом викладача глибоко та всебічно обговорюють складні питання теми. Для посилення активності і закріплення знань викладач має залучати до участі в обговоренні теоретичних і практичних питань якомога більшу кількість курсантів. Це досягається постановкою додаткових питань, спрямованих на розкриття, деталізацію різних аспектів професійної ситуації, особливо

практичного досвіду, складних тем. Після обговорення кожного питання викладачу треба дати оцінку виступам, привернути увагу до найбільш суттєвих положень, проблем і можливих шляхів їх вирішення. Особлива увага приділяється питанням, в яких йдеться про роль і значення досвіду роботи за фахом у вирішенні актуальних проблем. Велике значення на практичних заняттях із моделюванням професійних ситуацій дає розв'язування задач за методом аналізу конкретних проблемних сторін, ділових і рольових ігор, інших активних форм роботи. Наприкінці заняття викладач виставляє курсантам оцінки за ступінь активності в обговоренні питань, за глибину засвоєння матеріалу, а також за належне виконання індивідуальних завдань і вміння використовувати отриманий досвід, тобто за практичне застосування отриманого досвіду засобом моделювання ситуації.

Моделювання як практичний метод досить часто використовується викладачами в процесі викладання іноземної мови. Елементи практичного моделювання всебічно застосовуються майже на кожному занятті. Поглиблення та розвиток навичок основних видів мовленнєвої діяльності потребує виконання різноманітних тренувальних вправ, які засновані на певних моделях. Так, читання та подальший контроль розуміння тексту зазвичай будується за певною схемою або моделлю. Використання методу моделювання в цьому випадку розвиває вміння логічно осмислювати прочитане, застосовувати отриману інформацію у відповідних життєвих ситуаціях, формулювати власні висновки та підбивати підсумки. Для виконання письмового завдання також пропонується приклад або модель. Письмо являє собою найскладніший вид мовленнєвої діяльності, тому застосування моделювання є очевидним. Наявність моделі полегшує відбір необхідних слів, розподіл предметних ознак у групі речень, організацію внутрішніх зв'язків речень тощо. Говоріння традиційно відбувається у вигляді монологічного висловлювання або складання діалогів за темою. У цьому випадку моделюється мовленнєва ситуація для говоріння, де модель висловлювання складається з трьох ключових частин: вступ, основна частина та закінчення. Важливо зауважити адресат мовлення, тему й основну думку говоріння, ціль та місце спілкування. Таким способом дуже позитивно відпрацьовувати навички ведення брифінгів, які посідають дуже важливе місце у військовій справі. Завдяки методу моделювання говоріння набуває важливих якостей, таких як змістовність, послідовність, точність та логіч-

ність. Завдання для перевірки розуміння аудіювання моделюються з тверджень, з якими треба погодитись або заперечити та запитань із варіантами відповідей. Тренування та вдосконалення лексичних навичок передбачають наявність зразка або певної моделі, за якою відпрацьовуються вправи. У процесі роботи з граматичним матеріалом також неможливо обійтись без моделювання: формування граматичних навичок відбувається шляхом виконання вправ, які підготовлені для певної ситуації за моделлю. Саме продуктивні граматичні навички передбачають вміння вибрати модель, яка підходить до цієї мовленнєвої ситуації та адекватно вжити її. Певна граматична форма виконує мовленнєву функцію повідомити певну інформацію, заперечити, висловити думку або переконати в чомусь.

Висновки. Таким чином, ми можемо констатувати, що процес викладання іноземної мови щільно пов'язаний із методом моделювання та охоплює різні аспекти його застосування, осо-

бливо це стосується військової справи. Моделювання як практичний метод становить основу системного розуміння процесу формування індивідуальних стратегій самостійно-пізнавальної діяльності курсантів, а також допомагає оптимізувати навчальну діяльність у процесі викладання іноземної мови. Результати проведеного аналізу виявили, що моделювання являє собою загальнонауковий теоретичний метод, метою якого є відтворення характеристик одного об'єкта на іншому, що створюється для дослідження. Своєю чергою модель утворює систему елементів, що відтворює певні якості, взаємозв'язки та функції досліджуваного об'єкта. Особливого змісту метод моделювання набуває для використання під час навчання іноземної мови курсантів вищих військових закладів. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці структурно-функціональних компонентів моделей та формуванні індивідуальних стратегій самостійної пізнавальної діяльності курсантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богатырев А. И. Теоретические основы педагогического моделирования (сущность и эффективность). URL: http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_bogatyrev%20a.i.doc.htm.
2. Бондаревська О. М. Дидактичні умови формування індивідуальних стратегій самостійно пізнавальної діяльності курсантів на прикладі викладання іноземних мов. *Молодь і ринок*. 2016. № 9. С. 110–113.
3. Горячова М. В. Моделирование педагогических процессов. *Успехи современного естествознания* : матер. Всерос. заочных электронных научных конф. 2008. № 1. С. 74–75.
4. Краевский В. В. Методология для педагога: теория и практика. Волгоград : Перемена, 2001. 324 с.
5. Князева Е. Н. Одиссея научного разума. Москва : Академия, 1995. 236 с.
6. Мельник С. В. Моделирование діяльності інноваційного навчального закладу. Школи сприяння здоров'ю. *Рідна школа*. 2006. № 4. С. 25–29.
7. Маліхін О. В. Гносеологічне визначення сутності моделі та процесу моделювання. *Молодь і ринок*. 2016. № 9. С. 26–29.
8. Педагогічний словник. Київ : Педагогічна думка, 2001. С. 323.
9. Baumann, Ch. Grand marchand loup, un projet Boeser Wolf, ein Projekt. *Internationale Schulbuchforschung: Zschr. des Georg-Eckert-Inst.* 2006. S. 63–84.
10. Jerry Kirkpatrick. The project method in marketing. *Enhancing Knowledge Development in Marketing*. Chicago: American Marketing Association, 1997. S. 8–12.

REFERENCES

1. Bogatyrev A. I. Teoreticheskie osnovy pedagogicheskogo modelirovaniya (suschnost i effektivnost). URL: http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_bogatyrev a.i.doc.htm. [in Russian].
2. Bondarevska O. M. Dydaktychni umovy formuvannia indyvidualnykh stratehii samostiino piznavalnoi diialnosti kursantiv na prykladi vykladannia inozemnykh mov. *Molod i rynek*. 2016. № 9. S. 110–113. [in Ukrainian].
3. Goryachova M. V. Modelirovanie pedagogicheskikh protsesov. *Uspehi sovremennogo estestvoznaniya: mater. Vseros. zaochnykh elektronnykh nauchnykh konf.* 2008. № 1. S. 74–75. [in Russian].
4. Kraevskiy V. V. Metodologiya dlya pedagoga: teoriya i praktika. Volgograd: Peremena, 2001. S. 324. [in Russian].
5. Knyazeva E. N. Odisseyia nauchnogo razuma. M. : Akademiya, 1995. 236 s. [in Russian].
6. Melnyk S. V. Modeliuvannia diialnosti innovatsiinoho navchalnoho zakladu. *Shkoly spriyannia zdoroviu. Ridna shkola*. 2006. № 4. S. 25–29. [in Ukrainian].
7. Malikhyn O. V. Hnoseolohichne vyznachennia sutnosti modeli ta protsesu modeliuvannia. *Molod i rynek*. 2016. № 9. S. 26–29. [in Ukrainian].
8. Pedahohichni slovnky. K.: Pedahohichna dumka, 2001. S. 323. [in Ukrainian].
9. Baumann, Ch. Grand marchand loup, un projet Boeser Wolf, ein Projekt. *Internationale Schulbuchforschung: Zschr. des Georg-Eckert-Inst.* 2006. S. 63–84. [in English].
10. Jerry Kirkpatrick. The project method in marketing. *Enhancing Knowledge Development in Marketing*. Chicago: American Marketing Association, 1997. S. 8–12. [in English].